

# Twentse Post

MAANDBLAD VOOR CULTUUR EN GESCHIEDENIS



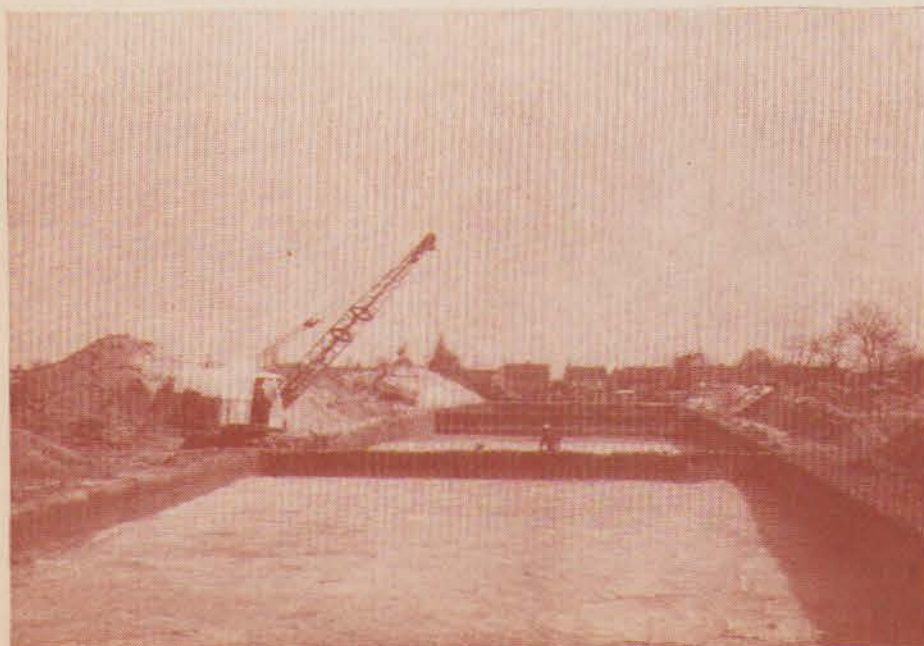
BEELDENDE KUNST, STREEKTAAL, NAAM- EN VOLKSKUNDE

nr. 6

JUNI 1972

11<sup>e</sup> jrg.

## DE OPGRAVINGEN TE DENEKAMP (afl. I)



SEDERT FEBRUARI VAN DIT JAAR VINDEN ONDER LEIDING van de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek (R.O.B.) omvangrijke opgravingen plaats op een terrein genaamd 'de Borchert', gelegen aan de Ootmarsumsestraat te Denekamp.

Meerdere meldingen van amateurs, die ter plaatse scherven van eeuwenoud aardewerk hadden aangetroffen, vormden de aanleiding tot dit grootscheepse onderzoek.

Inverband met de omvang van het op te graven terrein — ruim twee hectare — werkt men volgens een methode, waarbij om-en-om een aantal langwerpige putten worden gegraven van veertig meter lengte bij vijftien meter breed. Op deze wijze houdt men rond de grote werkkuilen voldoende ruimte beschikbaar voor de enorme massa zand, die bij het graven op anderhalve meter diepte vrij komt.

Wanneer de putten grondig zijn onderzocht, wordt dit zand teruggestort, zodat bovenop de oude werkkuilen weer voldoende ruimte beschikbaar komt voor het zand uit de nieuwe putten.

Het is deze werkmethode die met zich meebrengt, dat er geruime tijd voorbij gaat alvorens men een afgerond beeld verkrijgt van de vele vondsten en afdrucken in de diepere bodemlagen.

ELKE WERKPUT LEVERT SLECHTS EEN STUKJE OP VAN DE grote legpuzzel, die de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek hier in Denekamp in elkaar zet om de geheimen van 'de Borchert' aan het verleden te ontrukken.

Met een speciaal aangepaste dragline, die op de bak een mes heeft inplaats van tanden, verkrijgt men gladde grondvlakken, waarvan telkens weer een laag wordt afgeschaafd totdat er donkere plekken of andere sporen zichtbaar worden in het lichte zand.

Nadat de opperlaag, bestaande uit kultuurgrond van recente datum, is verwijderd, stuit men op een bruine eslaag die is opgebouwd uit heideplaggen. Onder dit bruine esdek bevindt zich het oude oppervlak van 'de Borchert', hetwelk dateert uit de periode van 200 tot 1300 na Christus. Wanneer tenslotte ook dit oorspronkelijke oppervlak is verwijderd, komt men eindelijk bij de kultuurlaag waarvoor de onderzoekers te Denekamp belangstelling hebben.

Hier op het diepste niveau begint het handwerk. Assistenten met platte schoppen schaven het bodemoppervlak af, waarin zich een wirwar van paalgaten aftekent. De stille getuigen van praehistorische boerderijen. De vele potscherven en andere bijvondsten geven de archeologische datering: een nederzetting uit de periode van 0 tot 200 na Christus. Een tijdvak dat behoort tot de Romeinse IJzertijd.



NAUWKEURIG WORDEN DE PAALGATEN IN KAART GEBRACHT en door denkbeeldige lijnen met elkaar verbonden. Op deze wijze weten de onderzoekers de huisplattegronden te reconstrueren. Een karwei dat het nodige geduld vraagt, want er blijken hier in de eerste twee eeuwen van onze jaartelling verschillende boerderijen over elkaar heen gebouwd te zijn. Bovendien werkt men met putfragmenten, dus ook met huisfragmenten. Van de meeste huizen kan het verloop eerst worden vastgesteld nadat de oude putten zijn dichtgegooid en aangrenzend nieuwe werkkuilen zijn gegraven. Tot dusver vond men de fragmenten van negen woningen. Deze hebben bestaan uit een stal- en woongedeelte. De ruimte voor het vee herkenbaar aan de afdrucken van schotten, waartussen de dieren stonden. De ruimte voor de mens herkenbaar aan de plaats, waar het haardvuur zich bevond.

Ofschoon de opgravingen nog niet zijn afgerond en het onderzoek de eerstvolgende maanden onafgebroken zal worden voortgezet, hebben de huidige resultaten reeds tot belangrijke konklussies geleid. Gaarne wijden wij de vakantie-afleveringen van de Twentse Post [het juni- en julinum] aan een verslag over de huidige stand van het onderzoek te Denekamp. Enkele bezoeken aan het terrein van de opgravingen gingen aan dit verslag vooraf. ◊



## OPGRAVINGEN DENEKAMP I.



centimeter voor centimeter wordt de bodem afgeschaafd op zoek naar sporen uit het verleden.

## ROMEINSE IJZERTIJD

Na vier maanden van intensief bodemonderzoek is thans komen vast te staan, dat op 'de Borchert' te Denekamp een nederzetting was gevestigd van vrije Germanen uit de Romeinse IJzertijd. De kultuurperiode, die met IJzertijd wordt aangeduid, vangt aan plus minus 500 vóór het begin onzer jaartelling.

Omstreeks 50 jaar vóór Christus veroverde Julius Caesar Gallië. De Romeinen vestigden zich oosten noordwaarts aan de Rijn, waar bekende nederzettingen en militaire steunpunten ontstonden zoals *Colonia-Agrippina* (het latere Keulen), *Castra Vetera* (thans Xanten, tegenover Wezel), *Fectio* (Vechten), *Trajectum* (het latere Utrecht) en *Lugdunum* (thans Leiden).

Terwijl ten zuiden van de Rijn in de Romeinse gebieden de eerste geschreven berichten ontstonden, ging ten noorden van de Rijn de praehistorie gewoon door. Deze willekeurige grens dient ter onderscheiding van die gebieden, welke vrij zijn gebleven van de Romeinse overheersing. Dat wil

draglinemachinist W. v. Rootjen uit Maurik is specialist in het graven van sleuven en putten voor oudheidkundig bodemonderzoek.



echter niet zeggen dat de stammen in de onbezette gebieden volkomen buiten het Romeinse gebeuren stonden. Zo hebben Romeinse expedities en handelskontakten hun invloeden doen gelden. Dit wordt nog eens onderstreept door 'n paar scherfjes Romeins aardewerk, in de afgelopen weken aangetroffen bij het keukengerei van de vrije Germanen op 'de Borchert' te Denekamp. Het is dus niet zonder betekenis wanneer de archeologen — ter onderscheiding van de normale IJzertijd — spreken van de Romeinse IJzertijd.

## AARDEWERK

In de voorbije vier maanden zijn op 'de Borchert' duizenden scherfjes aardewerk gevonden. Dit materiaal is ondermeer van belang voor de archeologische datering. De houtskooldatering duurt — wanneer er geen spoedeisende redenen zijn — ongeveer 1 á 2 jaar, naar gelang het aantal aanvragen. De absolute datering komt dus later.

De praehistorische families voorzagen zelf in hun behoefte aan aardewerk. Een klein luxe gedeelte werd verworven door ruilhandel.

Het aardewerk van de vrije Germanen op 'de Borchert' werd met de hand gemaakt, hetgeen aan de vingerafdrukken tegen de buitenrand van een groot aantal scherven nog goed is te zien. Aan het onregelmatige oppervlak is verder nog te zien, dat men vóór het bakken van de potten of schalen de dunne plekken verdikte door er brokjes natte klei tegenaan te werpen; (besmeten aardewerk). Er werd hier ook een schaal gevonden waarin dicht naast elkaar twee kleine gaatjes waren geboord. Kennelijk was men handig genoeg om een barst in het aardewerk met een draadje te repareren.

Het Romeinse aardewerk is het eerste aardewerk in onze streken, dat op een draaischijf werd vervaardigd. Ofschoon de vrije Germanen op 'de Borchert' zich niet in het vreemde, vijandige gebied hebben geplaatst, spreken de hier aangetroffen scherfjes Romeins aardewerk van handelskontakten met het Romeinse Rijk.

Naast de vele scherfjes van gebroken potten, schalen en geknikte kommen, waarvan inmiddels enkele zijn gerestaureerd, zijn tot nog toe voorts 4 spin-klosjes gevonden, welke — evenals het keukengerei — van klei werden gebakken en dienden om het garen te verzwaren wanneer dit om de spindel werd gedraaid; [zie foto]. Van klei zijn ook gebakken enkele weeggewichten die men hier aantrof.

## BOERDERIJEN

Men heeft op 'de Borchert' thans de gedeeltelijke plattegronden te pakken van negen praehistorische boerderijen.

Volgens drs. A. D. Verlinde, in wiens hand de wetenschappelijke leiding van de opgravingen te Denekamp berust, gaat het hier om 3 en 4-schepige huizen. Het stalgedeelte, waar de dieren stonden in veeboxen, was door palenrijen verdeeld in 4 schepen. Het woongedeelte had een mid-denschip en twee zijbeuken en

bood derhalve wat meer bewegingsruimte. In één van deze woongedeelten vond men een fraaie haard.

Het betreft hier een vrij oud huizentype. Bij de bouw werd soms eerst een greppel gegraven, waarin de palen werden geplaatst die dienden voor de wanden. Naar aanleiding daarvan spreekt men wel van een huis met een standgreppel. Bij één van de huisplattegronden was zo'n greppel duidelijk aanwezig.

Alle woningen uit de praehistorie zijn van palen gemaakt: houten huizen met gevlochten wanden, die bestreken werden met leem. Daar deze leem niet gebakken werd, valt zij — in tegenstelling tot de potten, schalen en kommen van aardewerk — na verloop van tijd in kleine deeltjes uiteen om tenslotte over te gaan in de materie. Toch heeft men op 'de Borchert' nog wel wat leembrokken gevonden, afkomstig van de huizen, die hier in de praehistorie zijn opgericht.

spinklosje ['de Borchert', Denek.]



## FAMILIE-GROEPEN

De nederzetting te Denekamp vormde een klein dorpje dat — voorzover thans valt te bezien — bewoond is geweest door naar schatting twee familie-groepen bestaande uit ca. 30 personen.

Deze schatting werd door drs. Verlinde gedaan naar aanleiding van wat er op 'de Borchert' is gevonden, teweeten de grote hoeveelheden aardewerk alsmede de paalgaten van een negental huizen, waarvan enkele plattegronden elkaar doorsnijden.

Er van uitgaande dat een praehistorisch huis gemiddeld 25 jaar meeding, hebben deze twee familie-groepen zich meer dan 100 jaar op 'de Borchert' weten te handhaven.

Elders in den lande komen dergelijke kleine nederzettingen ook voor.

Wij, die momenteel in de bevolkings-explosies zitten, kunnen ons nauwelijks voorstellen dat ons land zo dun bevolkt was, maar de vroegere bewoners van dit gebied woonden alle in kleine concentraties, die wijd verspreid lagen en onafhankelijk waren in de voorziening van de noodzakelijke levensbehoeften.

Op het moment dat wij dit schrijven, is nog niet de helft van het te onderzoeken terrein opgegraven, zodat nog meer fragmenten van woningen te voorschijn kunnen komen. In dat geval zal het om meer dan twee familie-groepen gaan, waarvan de verschillende generaties — steeds op dezelfde plek — de houten huizen bouwden, die ons nu interesseren.

## LANDBOUW EN VEETEELT

De verdeling van de boerderijen in een woon- en stalgedeelte, maakte duidelijk, dat de vrije Germanen op 'de Borchert' de veeteelt beoefenden. Vondsten van email-kapsels van dierenkies en afdrucken van koeiepoten in de venige depressies rond de nederzetting, vormen het aanvullende bewijsmateriaal. Voorts werd op 'de Borchert' ook akkerbouw bedreven.

In de zijwand van één der werkputten tekenden zich langs de lijn van twee op elkaar liggende en verschillend gekleurde aardlagen de sporen af, die onmiskenbaar door een ploeg werden achtergelaten.

Deze sporen waren zichtbaar als schuinliggende strepen die op regelmatige wijze vanuit een licht gekleurde stuifzandlaag in de daaronder gelegen veenachtige laag bleken te zijn ingeploegd.

Ook werden stuifmeelkorrels gevonden, die nog nader zullen worden onderzocht.

[wordt vervolgd]

Arie Dirk Verlinde (\* 1940, Oestgeest) studeerde in 1969 te Leiden af in de praehistorie. Hij woont in Amersfoort, waar ook de Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek is gevestigd. Aan deze grootste archeologische dienst ten lande is hij verbonden als wetenschappelijk ambtenaar en provinciaal archeoloog van Overijssel.

De opgraving te Denekamp is zijn 5de projekt. Voordien verrichtte hij een aangepaste opgraving in Lenthe (gem. Dalfsen), waar in 1970 sporen werden aangetroffen uit de late Bronstijd en Romeinse IJzertijd. Nabij Dalfsen leidde hij vervolgens een kleine opgraving om te zoeken naar 'n middeleeuws klooster, dat niet werd gevonden daar de juiste situering onbekend is. Voorts was hij belast met een aangepaste opgraving in Varsen (gem. Ommen) alwaar in een sleuf voor de gasleiding nederzettingssporen werden aangetroffen uit de IJzertijd en Romeinse IJzertijd. Tenslotte onderzocht hij in 1971 te Gammelke (gem. Weerselo) twee grafheuvels.

Thans heeft hij de wetenschappelijke leiding van de tot nog toe grootste archeologische opgraving in Twente. Daarbij wordt hij gesteund door de heer H. ter Schegget (technische leiding).

